Inna Negrescu-Babuş

SINCRONIE ŞI DIACRONIE ÎN LIMBĂ. DELIMITĂRI CONCEPTUALE

Termenii de sincronie şi diacronie sunt asociaţi, de cele mai multe ori, cu structuralismul, dar se pare că primul care a făcut o distincţie netă între aceste două concepte a fost învăţatul francez François Thurot, în prefaţa sa la traducerea în limba franceză a bine-cunoscutului eseu al lui James Harris, *Hermès ou recherches philosophiques sur la grammaire générale*, apărut la Paris, 1796. Învăţatul francez expune opoziţia între *ordre systématique*, având în vedere prin aceasta studiul descriptiv al limbii, şi *étymologie*, adică perspectiva evolutivă. Idei asemănătoare pot fi întâlnite şi la alţi lingvişti reprezentativi din secolul al XIX-lea: W.von Humboldt, H. Steinthal, B. de Courtenay etc. Cercetările lingvistice din această perioadă abordează de preferinţă în perspectivă evolutivă problemele domeniului, iar studiile de gramatică istorică, asociată uneori cu cea comparată prevalează asupra celorlalte. Chiar dacă au fost mai multe încercări de conturare şi definire a termenilor în discuţie, se pare că până la Ferdinand de Saussure, nu a existat o abordare şi o delimitare teoretică foarte clară a celor două tipuri de perspectivă (sincronică şi diacronică) în cercetarea limbii.

În această ordine de idei, sincronia reprezintă starea, situaţia limbii la un moment dat, iar diacronia desemnează evoluţia, schimbarea, istoria. Saussure transformă această distincţie într-un principiu fundamental de separare a lingvisticii istorice de cea sincronică (descriptivă). El porneşte de la noţiunea de valoare, preluată din economia politică; toate ştiinţele care operează cu noţiunea de valoare trebuie să facă distincţie între static şi evolutiv. Astfel, lingvistul distinge două planuri, două axe pe care pot fi plasate faptele lingvistice: 1) axa simultaneităţii (AB), cuprinzând raporturile dintre obiectele coexistente, unde este exclusă intervenţia timpului; 2) axa succesivităţii (CD), pe care „nu putem considera, în acelaşi timp, decât un lucru, dar unde sunt situate toate lucrurile de pe prima axă cu schimbările lor” [1, p. 98]. Semnele lingvistice se supun permanent unei duble determinări: cea impusă de organizarea lor într-un sistem stabil de valori şi de relaţii şi cea impusă de schimbările în timp ale acestui sistem de valori şi de relaţii. Pentru a desemna cele două perspective, Saussure apelează la sintagmele de *lingvistică evolutivă* sau *diacronică* şi *lingvistică statică* sau *sincronică*.

Lingvistica sincronică presupune raporturile logice şi psihologice care leagă termenii ce coexistă şi formează un sistem, aşa cum sunt ei văzuţi de aceeaşi conştiinţă colectivă. *Lingvistica diacronică* se va ocupa de raporturile care leagă termeni succesivi nepercepuţi de aceeaşi conştiinţă colectivă şi care se substituie unii altora, fără să formeze un sistem.

BDD-A6696 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 16:06:37 UTC)

Observăm că Saussure recunoaşte caracterul sistemic doar limbii în ipostaza ei sincronică, considerând că schimbările lingvistice au un caracter asistemic şi exterior sistemului lingvistic care este imuabil, căci alterarea în timp a fiecărui component în parte nu afectează integritatea sistemului. În consecinţă, sistemul lingvistic este înţeles ca ceva static; schimbarea este văzută ca fiind exterioară sistemului, întrucât conceptele de sistem şi de schimbare sunt incompatibile.

Perceperea limbii ca sistem de semne, adică ca ansamblu bine organizat de elemente ce există şi funcţionează în virtutea relaţiilor pe care le dezvoltă între ele, admite prezenţa dependenţelor în interiorul sistemului, susţinând că limba nu este o simplă nomenclatură: sistemul substituie în concepţia structuralistă ansamblul amorf, specific reprezentării atomiste despre limbă a lingvisticii istorice. Logica şi funcţionalitatea sistemului se datorează unei scheme complexe de relaţii ce contribuie la formarea structurii ansamblului.

Această nouă viziune asupra limbii a contribuit la o schimbare de perspectivă a cercetătorului de la fenomenul izolat, de la detaliu, spre ansamblu, deoarece individualitatea faptului lingvistic este argumentul poziţiei lui în sistem, iar rolul acestuia în limbă este determinat de totalitatea relaţiilor care îl opun şi îl asociază altor elemente ale ansamblului.

Acceptarea caracterului sistematic al limbii nu presupune negarea caracterului său dinamic. Chiar şi F. de Saussure, atât de hotărât şi convins de rigurozitatea şi necesitatea abordării sincronice în cercetarea lingvistică, nu a respins niciodată categoric aspectul istoric şi dinamic al obiectului său de studiu. Mai mult decât atât, abordând conceptul de *lege lingvistică*, pus în discuţie şi cercetat de înaintaşii săi, Saussure distinge *legi sincronice*, care au un caracter general, dar nu obligatoriu, şi *legi diacronice*, care, în pofida faptului că se datorează unor factori particulari şi accidentali, au un caracter imperativ.

De cele mai multe ori, diacronia este concepută ca succesiune de sincronii, presupunând dezvăluirea evoluţiei ansamblului lingvistic sub forma unei mişcări discontinue sau, în formularea lui A. Martinet, sub forma „unui val între două perioade de stabilitate” [2, p. 34].

Există cercetări care propun un alt mod de a explica, cerceta şi înţelege evoluţia limbii, expuse succint ca „diacronie în sincronie”. Întâlnim acest tip de abordare la R. Jakobson, care afirma că „la origine, orice schimbare priveşte lingvistica sincronică, vechea şi noua variantă coexistă la un moment dat în aceeaşi comunitate lingvistică” [3, p. 75]. În lucrarea de faţă, fenomenul de diacronie este analizat în special din punctul de vedere al sincroniei, al funcţionării limbii la un moment dat. A. Martinet face aceeaşi constatare în legătură cu diacronia fonologică, doar că în termeni mai diferiţi: „există, în orice sistem fonologic şi în orice moment al istoriei sale, zone în care sunt în pregătire sau în curs de realizare schimbări” [2, p. 34].

Dacă analizăm problema din punct de vedere teoretic, deducem că susţinerea existenţei diacroniei în cadrul sincroniei nu modifică atât de mult felul de a concepe diacronia, care îşi păstrează caracterul de „succesiune de sisteme”. Datorită acestei

BDD-A6696 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 16:06:37 UTC)

caracteristici, adepții diacroniei continuă să pună pe primul loc sistemul, structura, impunând ca principiu fundamental recunoaşterea caracterului *dinamic* al sistemului, deci înlocuirea conceptului de „sistem imuabil, static", prin cel de „sistem în mişcare", altfel spus, recunoaşterea existenței mişcării în interiorul sistemului.

Revenind la Saussure şi la al său *Curs de lingvistică generală*, observăm că marele lingvist face totuşi o distincție tranşantă între ceea ce este static şi schimbare în limbă. Dar natura limbii mult mai complexă ne determină să o analizăm în egală măsură ca un sistem stabil de semne şi relații, dar şi ca rezultat al unei evoluții neîntrerupte. Fiecare perioadă din existența istorică a unei limbi date presupune atât o componentă stabilă, cât şi una dinamică. O limbă evoluează în mod permanent, dar, în acelaşi timp, ea posedă şi o stare de echilibru relativ. Respingerea sau supraevaluarea uneia dintre aceste două dimensiuni complementare conduce la rezultate ştiințifice eronate. O astfel de atitudine inadecvată, realizată prin supraaprecierea aspectului sincronic al limbii, se înregistrează la majoritatea lingviştilor structuralişti care au activat pe la jumătatea secolului al XX-lea, interesați cu deosebire de prezentarea şi cercetarea dimensiunii sincronice a limbilor, neglijând aspectul lor istoric. Însă lingvişti ca W. von Wartburg, A. Martinet sau E. Coseriu au respins descriptivismul structuralist îmbunătățind inventarul conceptual saussurian atât la nivelul teoriei lingvistice, cât şi la nivelul pragmatic al cercetării, acordând o atenție specială componentei diacronice şi celei sincronice.

În lucrarea *Sincronie, diacronie şi istorie* Eugen Coseriu adoptă o nouă perspectivă de analiză a dihotomiei saussuriene sincronie-diacronie şi relevă eroarea comisă de Saussure şi discipolii săi ce constă în confuzia dintre obiectul de cercetare şi cercetarea însăşi, adică între limba ca atare şi metoda lingvistică. Deoarece, afirmă Coseriu, o delimitare sigură se poate face doar între lingvistica diacronică şi lingvistica sincronică, dar nu şi între sincronia şi diacronia limbii. Sincronia şi diacronia sunt categorii indistincte în dinamica funcționării şi evoluției unei limbi. În acest mod în concepția lui Coseriu, limba este văzută simultan ca enérgeia, devenire şi creație permanentă, dar şi ca ergon, rezultat al evoluției, relativ stabil la un moment dat.

„Limba funcționează sincronic şi se constituie diacronic. Dar aceşti termeni nu sunt antinomici, nici contradictorii, pentru că „facerea" se realizează în vederea funcționării. De aceea, şi studiile care le corespund, chiar menținându-le distincte, trebuie să implice depăşirea antinomiei ca atare" [5, p. 238]. Astfel Coseriu subliniază caracterul complementar al sincroniei şi diacroniei în ceea ce priveşte faptele de limbă.

După o complexă clarificare teoretică şi metodologică, E. Coseriu a transpus el însuşi în practică principiile pe care le-a formulat, în special în domeniul semanticii structurale diacronice, domeniu de cercetare la care marele savant a avut o contribuție decisivă. Studiul *Pour une sémantique diachronique structurale* din 1964 este un bun exemplu. Coseriu afirmă şi argumentează că între conceptul de structură şi cel de evoluție nu există nicio contradicție, inclusiv la nivelul semantic. Implicând distincția sincronie-diacronie în corelația sistem-normă-vorbire, E. Coseriu a sesizat deopotrivă

BDD-A6696 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 16:06:37 UTC)

dimensiunile reale şi numeroase ale raportului dintre structura stabilă şi evoluție. El afirmă că, la început, schimbările lingvistice se produc în diacronie, la nivelul vorbirii, şi, treptat, pătrund în normă la un moment dat, deci într-un stadiu sincronic. La nivelul normei, schimbările evoluează de asemenea diacronic şi sunt asimilate ulterior în sistem în mod sincronic. Altfel spus, sincronia sistemului face parte din diacronia normei, iar sincronia normei este inclusă în diacronia vorbirii. Aceste disocieri simple şi flexibile au o mare importanță metodologică în direcția îmbunătățirii cercetării practice a limbii atât la nivelul descrierii unui sistem lingvistic la un moment dat al existenței sale, cât şi în cazul interpretării şi explicării cauzelor şi sensului schimbărilor.

Schimbarea radicală pe care o face Saussure prin deplasarea pe prim-plan a lingvisticii sincronice a fost imperativă într-o perioadă în care lingviştii se retrăseseră în diacronie. Astfel antinomia sincronie-diacronie s-a dovedit a fi foarte utilă în planul investigației. De-a lungul timpului însă teza lui Saussure privind delimitarea dintre sincronie şi diacronie a fost supusă unor modificări fundamentale: noțiunea de dinamic a fost introdusă şi în cadrul sincroniei; noțiunile de sincronie şi diacronie nu se află în contradicție ci, din contră, se întrepătrund; opoziția dintre sincronie şi diacronie este scoasă din planul obiectului şi plasată în planul investigației, adică al lingvisticii. Doar lingvistica poate fi sincronică sau diacronică, deoarece în orice moment ea poate fi atât creație, cât şi o reluare a unor modele anterioare. O astfel de înțelegere a fenomenului poate fi posibilă doar prin conceperea limbii în sens humboldtian, ca *enérgeia*, devenire şi creație permanentă, dar şi ca *ergon,* rezultat al evoluției.

Referințe bibliografice

1. Saussure de F., *Curs de lingvistică generală*. Bucureşti: Polirom, 1998.

2. Martinet A., *Èconomie des changements phonenetiques. Ttraité de phonologie diachronique*. Berne, 1954.

3. Jakobson R., *Essais de linguistique générale*. Paris: Édition de Minuit, 1963.

4. Coşeriu E., *Sincronie, diacronie şi istorie*. Bucureşti, 1997.

5. Dobridor Gh., *Dicționar de termeni lingvistici*. Bucureşti: Teora, 1998.

6. Coteanu I. (red. responsabil), *Elemente de lingvistică structurală*. Bucureşti: Editura Ştiințifică, 1967.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6696 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 16:06:37 UTC)